

POVODOM DANA KOTORA U POMORSKOM MUZEJU PROMOVISALI SMO NOVU
KNJIGU PROF. DR ANTUNA SBUTEGE

Historija pomorstva Crne Gore u kontekstu jadranskog, mediteranskog i svjetskog pomorstva

Novu knjigu prof. dr Antuna Sbutega, koja je izdata zahvaljujući podršci Ministarstva kulture Crne Gore, Pomorskog muzeja Crne Gore Kotor i Bokeljske mornarice, naš muzej predstavio je u programu prigodne prezentacije ovog djela 29. novembra u sali na prvom spratu Palate Grgurina. Ovom knjigom prof. dr Sbutega je kroz istorijski prikaz razvoja pomorstva u Crnoj Gori, apostrofirao da je primorje i danas najrazvijeniji dio Crne Gore, gdje su u toku najznačajnije strane investicije. A kako je dalje objasnio, najvažniji njen cilj je da *potakne institucije države i društva, pomorce da kreiraju razvojnu politiku bez koje se ne može efikasno razvijati pomorstvo i valorizovati primorski položaj države, koja je još jednom naglašavam, njena najvažnija privredna grana.*

Brojne posjetioce i zvanice prisutne na promociji pozdravio je u ime domaćina, **Andro Radulović** direktor Pomorskog muzeja Crne Gore Kotor, a osim riječi direktora Radulovića i autorovog izlaganja, **Slavko Dabinović**, doskorašnji bibliotekar Muzeja, pročitao je osvrt uvaženog kotorskog arheologa **mr Jovice Martinovića**. Program je vodila **Dolores Fabian**.

(Više na stranama 3-9)

Prof. dr Antun Sbutega (u sredini), Andro Radulović (lijevo), Slavko Dabinović (desno) i Dolores Fabian, voditeljica promocije

Jedra Boke je mjesečna publikacija
Pomorskog muzeja Crne Gore
Novembar 2018. godine

Direktor Pomorskog muzeja
Andro Radulović

Savjet Pomorskog muzeja
Od 14. septembra 2017. g. formiran je
Savjet Pomorskog muzeja koji će naredne 4
godine raditi u sljedećem sastavu:
Đuro Beli Prijić, predsjednik
Draško Dragaš, član
Dragana Lalošević, član
Vesna Prlja, član
Slavko Dabinović, član

Prijatelji i saradnici
Mr Mileva Pejaković Vujošević
Prof. dr Antun Sbutega
Prof. dr Gracijela Čulić
Don Anton Belan
dr Stevan Kordić

Prof. dr Milenko Pasić
Milan Sbutega
Zoran Radimiri
Željko Brguljan
Petar Palavršić
Slavko Dabinović
Radojka Abramović
Jelena Karadžić
Ilija Mlinarević
Milica Vujović
Smiljka Strunjaš
Danijela Nikčević

Jedra Boke sadržajno i tehnički oblikuje
Drago Brdar

Pomorski muzej Crne Gore Kotor
Trg Bokeljske Mornarice 391 Kotor, 82000
Telefon: +382 (0) 32 304 720
Fax: +382 (0) 32 325 883
Website: www.museummaritimum.com
e-mail: pom.muzej.dir@t-com.me

Pomorski muzej Crne Gore u Kotoru nastao je postepenim razvitkom prvobitne zbirke Bratovštine Bokeljska mornarica, utemeljene oko 1880. godine, koja je od 1900. godine otvorena za javnost, a 1938. godine preuređena i otvorena na prvom spratu sadašnje muzejske zgrade, barokne palate plemićke porodice Grgurina iz početka XVIII vijeka, koja je od 1949-1952. godine kompletno restaurirana i adaptirana za potrebe Muzeja. Danas je Pomorski muzej institucija kulture Republike Crne Gore.

Misija Pomorskog muzeja Crne Gore u Kotoru je da čuva sjećanje naše zajednice na bogatu pomorsku istoriju Boke Kotorske i njeno izuzetno kulturno nasljeđe.

U NAŠEM KANTUNU

PREĐANI BIBLIOTEKAR POMORSKOG MUZEJA
SREDINOM OKTOBRA OKONČAO JE SVOJ RADNI VIJEK
Srećni penzionerski dani dragi Slavko

Poslije petnaest godina plodnog i predanog rada u našoj muzejskoj instituciji u penziju smo 15. oktobra ispratili našeg dragog kolegu, **Slavka Dabinovića**, sad već bivši bibliotekar kotorskog Pomorskog muzeja Crne Gore, zahvalni za sve što je tokom rada u Palati Grgurina učinio za najbolji muzej u Crnoj Gori.

A toga je bilo zaista puno, s obzirom da se Slavko nikada nije štedio, niti libio bilo kakvog posla: počev od najsitnijih popravki u Muzeju i kačenja slika za izložbe, tehničkog uređivanja knjiga i publikacija, do pisanja stručnih članaka, prikaza, osvrti i jedne knjige (o putovanju oko svijeta kapetana Iva Visina) i mnogo toga drugog.

Radni opus u Pomorskom muzeju Slavko, inače potomak stare bokeške pomorske porodice Dabinović, započeo je januara 2003. godine. Ekonomista i turizmolog po obrazovanju kolega Slavko je i prije dolaska u Muzej imao veliko interesovanje za pomorsku baštinu Boke Kotorske. Tokom petnaest godina posvećenog muzejskog rada svoje znanje o bokokotorskoj pomorskoj i ukupnoj istoriji u velikoj mjeri je obogatio dostigavši pritom rang jednog od najboljih poznavaca te materije na ovdašnjim prostorima.

Najviše su mi ostale u uspomeni izložbe koje smo prikazali u Veneciji i to dvije: u Pomorskom muzeju i u biblioteci Marciana. Takođe i izložba u Sevilji sa zavjetnim pločicama, izložbe u Zagrebu u Muzeju za umjetnost i obrt, kao i izložba u Klovićevim Dvorima 2003. godine, 'Trgovci pomorci i meceni'. Uglavnom su to sve izložbe koje smo uradili u saradnji sa Kotskom biskupijom, Istorijskim arhivom i Muzejom grada Perasta.

*Svakako rado se sjećam promocije 'Godišnjaka' koje smo izdali dok sam ja bio u Muzeju od 2003-2018. godine, od broja 51-59/60 kao i dodjele priznanja Merito Navali uvažanim, istoričaru **dr Milošu Miloševiću**, **Antunu Tomiću** i ostalima. Kako sam bio na velikom izvoru literature i dokumenata iz ove oblasti, a koje muzej posjeduje, svakim danom sam otkrivao nešto novo, nešto interesantnije i zanimljivije što prethodno nijesam znao.*

*Posebno bih istakao da sam u Muzeju našao brodski dnevnik mog pradjeda **Boža M. Dabinovića** koji je kao kapetan sa svojim brodom, 'Silvia D' bio na Martiniku i tamo umro sa još četiri člana posade od žute groznice 1881. godine. Sa njim je bio i njegov sin od devet godina koji je prebolio bolest i vratio se sa posadom doma, rekao nam je Slavko prisjećajući se vremena koje je posvetio Pomorskom muzeju:*

Slavku najsrdačnije želimo dobro zdravlje i srećne penzionerske dane. Njegova prisutnost i znanje ostaju trajna potreba Muzeja.

Palata Grgurina 29. novembra:
pozdravna riječ Andra Radulovića (lijevo),
prof. dr Antun Sbutega (u sredini), Slavko Dabinović (desno)

Historija pomorstva Crne Gore

u kontekstu jadranskog, mediteranskog i svjetskog pomorstva

nastavak sa strane 1

Riječ Andra Radulovića

Dame i gospodo, Kotorani i prijatelji Kotor, poštovani predstavnici Opštine Kotor, uvaženi sagovornici, imam veliko zadovoljstvo da vas pozdravim ispred Pomorskog muzeja Crne Gore.

U okviru obilježavanja ovog značajnog datuma, dana Opštine Kotor, blagdana Gospe od zdravlja i Arandelovdana, siguran sam da će večerašnji događaj upotpuniti ionako bogatu sliku kulturnog bogatstva našeg kraja i biti od velikog značaja za prepoznatljivost sveukupne kulturne vrijednosti naše države Crne Gore.

Izdavanjem i promovisanjem knjige *Historija pomorstva Crne Gore*, autora **dr Antuna Sbutega**, još jednom se potvrđuje činjenica da su Boka Kotorska i Crna Gora nepresušno izvorište za proučavanje istorije i kulture naroda koji su je stvarali.

Vjerujem da ćete i vi poštovani dame i gospodo, podijeliti moje mišljenje i moj lični stav da smo ovim djelom dobili dragocijen prilog u proučavanju jednog dijela istorije Crne Gore. Ujedno se nadam da će knjiga *Historija pomorstva Crne Gore* poslužiti kao veliki motiv i putokaz za još intenzivnije i obimnije poduhvate sa ciljem upoznavanja naše bogate prošlosti.

Ovaj projekat, kao i mnogi drugi prije njega, realizovan je pod pokroviteljstvom Ministarstva kulture Crne Gore u okviru Programa zaštite i očuvanja kulturnih dobara za 2018. godinu. Zahvaljujem se Ministarstvu što je prepoznalo značaj ovog djela i što je pomoglo njegovu publikaciju.

Autoru čestitam a ujedno i zahvaljujem na uloženom trudu i zalaganju za promovisanje i prezentovanje naše bogate istorije, a vama dame i gospodo, hvala na izdvojenom vremenu i na pažnji. ⇨

Riječ prof. dr Antuna Sbutege

Dame i gospodo ,
dobro veče i hvala što ste večeras sa nama.

N ikada nijesam bio toliko zadovoljan zbog promocije jedne moje knjige, a bilo ih je desetak u protekloj deceniji, u Italiji i u Crnoj Gori, kao sada. Pisanje ovakve knjige je dug i kompleksan proces, ali sam to radio sa zadovoljstvom. Težak je bio proces kontrole teksta, korekture, lekture, pripreme za štampu itd, koji je trajao mjesecima tako da sam omrznuo tekst koji sam napisao a koji sam morao puno puta da čitam, kontrolišem i korigujem. Kada bi mi to dosadilo, zamišljao sam da je sve završeno i da govorim na promociji knjige i to bi mi dalo snage da nastavim. Tako sam i smišljao razne verzije govora koji ću održati ovom prilikom, tako da imam ideja da govorim satima, no, osvrnuti ću se samo na neke stvari koje smatram važnim.

Prije svega, treba da se zahvalim osobama i institucijama koje su na razne načine omogućili ovo izdanje. Ministarstvo kulture je finansiralo izdavanje ove knjige a djelimično i Bodeljska mornarica, koja je suizdavač zajedno sa Pomorskim muzejom. Zahvaljujem direktoru Muzeja **Andru Raduloviću** i bivšoj direktorici **Milevi Pejaković Vujošević**, kao i **Slavku Dabinoviću**, **Marini Jovanović** i **Jasmini Bajo**. Zahvaljujem se i **Dubravku Stamatoviću** koji je izradio index ličnih imena. Dugujem zahvalnost i **Petru Palavršiću** koji mi je poslao

rukopis svoje dragocjene knjige *Kapetani i jedrenjaci Herceg Novog*, prije nego je ona objavljena, koju sam često koristio kao izvor i citirao. **Vladimir Stjepčević** iz Lučke uprave mi je dao važne podatke o poslovanju crnogorskih luka zadnjih godina. Zahvaljujem se i **Dolores Fabijan**, naduhutoj voditeljki večerašnjeg programa.

Posebnu zahvalnost dugujem **mr Jovanu Martinoviću**, koji se prihvatio da bude recenzent knjige i koji ju je pomno pročitao, što nije bio mali posao. Zahvaljujem mu na, za mene, laskavim riječima u recenziji, kao i na onima koje je izrekao večeras, kao i Andro Radulović. Vrijedilo je raditi godinama na ovoj knjizi zbog ovih riječi i ove promocije. ⇨

RECENZIJA MR JOVANA MARTINOVIĆA (1)

Naš ugledni sugrađanin, arheolog i jedan od najboljih poznavalaca istorije Boke Kotorske, mr Jovan Martinović nije lično mogao da učestvuje promociji knjige *Historija pomorstva Crne Gore*. Njegovu recenziju najnovijeg djela prof. dr Antuna Sbutege pročitao je u cijelini Slavko Dabinović.

Vrlo opširna knjiga prof. dr Antuna Sbutege, podijeljena je na poglavlja kao odvojene cjeline, grupirane po tematici koja se obrađuje. Na kraju je dodat opširan spisak korištene literature, koja je donesena u bilješkama zvanim fusnote na dnu svake stranice teksta.

Kompoziciono su poglavlja u rukopisu složena po vrlo dobro ustrojenom hronološkom redoslijedu od najstarijih do nedavnih faza razvoja pomorstva, a unutar svakog poglavlja sprovedeno je dosljedno fokusiranje pažnje sa širokog područja na Mediteranu i Jadranskom moru, pa preko Crnogorskog primorja... ⇨

⇐...Nijesam ipak tako sujetan da bi mi to bio dovoljan motiv da napišem ovu knjigu. Pored ličnih motiva i obiteljskih veza sa pomorstvom, to je bila prije svega činjenica da do sada niko nije napisao knjigu na ovu temu. Postoji knjiga *Historija pomorstva i ribarstva Crne Gore Dinka Franetovića* iz 1960. godine, ali ona obuhvata samo pomorstvo knjaževine, odnosno kraljevine Crne Gore od 1878. od 1918. na teritoriji Bara i Ulcinja. Postoji veoma veliki broj stručnih i naučnih članaka i knjiga sa temama iz pomorstva na teritoriji sadašnje Crne Gore koji se bave pojedinim specifičnim temama i periodima, ali je nedostajala jedna povijesna sinteza. Nedostaje i jedna sveobuhvatna historija pomorstva Boke, sa izuzetkom knjige **Predraga Kovačevića**, koja je doživjela više izdanja, a koja je pisana kao popularni

tekst, bez naučnog aparata, prije svega za potrebe studenata Više pomorske škole.

Među brojnim djelima koje sam koristio i citirao (bibliografija ima oko 750 jedinica i 1.140 fusnota), posebno ističem radove **Nika Lukovića, Pava Butorca, Miloša Miloševića, Slavka Mijuškovića, Ignjatija i Maksima Zloковиća, Jovana Martinovića, Antuna Tomića**, pored brojnih drugih autora. Povijest našeg pomorstva je tako duga, tako bogata događajima, interesantnim ličnostima da je teško to sažeti u jednu knjigu, koja je, makar obimna, ipak ograničena, tako da sam morao mnogo toga izostaviti.

No, ova knjiga nije enciklopedija, niti ima pretenzija da potpuno elaborira ovu temu. ⇨

RECENZIJA MR JOVANA MARTINOVIĆA (2)

⇐...do usmjeravanja na konkretno područje Boke Kotorske kao jednog od prioriteta u izučavanju ukupne materije.

Nakon uvodnog prologa o korijenima i pokretačkim motivima te o pristupu samog autora, obrađena je uloga pomorstva kao bitnog faktora u pojedinim fazama razvoja naše civilizacije. U poglavlju o razvoju pomorstva u starom vijeku obrađeni su počeci pomorskog prometa na obalama Mediterana i razvoj pomorstva na Jadranu u starom Rimu, pa preko perioda ranog srednjeg vijeka od V do XI stoljeća te kasnog srednjeg vijeka od XI do XV

stoljeća i formiranja države Duklje te osvajanja od strane raške dinastije Nemanjića i snajženja države Balšića i Crnojevića. Među gradovima je prednjačio Kotor do propasti države Nemanjića, kada je ostao bez zaštitnika a pokušavajući da opstane kao samostalna komuna u vrijeme *Tempore Catharinorum*, bio je prisiljen da traži patronat Venecije koja postepeno preuzima sve gradove na obali Primorja do Ulcinja, dok pred kraj XV stoljeća Turci zauzimaju Herceg Novi i Risan.

Pred kraj XVI stoljeća odigrala se pomorska bitka kod Lepanta nakon koje su Turci... ⇨

⇐...Ona je samo prva sa željom da podstakne druge autore da pišu na istu temu sveobuhvatnije i bolje knjige.

Zapravo je glavni intimni motiv da napišem ovu knjigu bio moj osjećaj duga prema članovima moje obitelji koji se već više od 400 godina bave pomorstvom, kojima sam i posvetio knjigu, ali i prema svima pomorcima u toku povijesti ovog kraja i brojnim historičarima pomorstva prethodnih generacija, kojima dugujem svoja životna usmjerenja, kulturu, znanje, identitet. Ona je napisana i iz osjećaja duga prema sadašnjim i budućim generacijama, kao pokušaj da se na njih prenese bar dio tih znanja i vrijednosti.

Proučio sam najvažnije izvore na raznim jezicima i na osnovu njih pokušao da prikazem najvažnije procese, događaje i ličnosti koji se tiču pomorstva u toku skoro 2.500 godina, od Ilira, Grka i Rimljana do naših dana. To je bio komplikovan i dug posao ali i uzbudljiva intelektualna avantura. Mnogi me pitaju koliko mi je trebalo vremena da napišem ovu knjigu. Ne znam koliko, jer pišem paralelno više knjiga i vršim istraživanja koja su za to vezana. Ipak mogu reći da je na neki način ova knjiga plod čitavog moga života, od kada sam u najranijem djetinjstvu ušao u svijet pomorstva, okružen pomorcima, historičarima, dokumentima, umjetničkim djelima i predmetima koji svjedoče pomorsku historiju. Prve knjige koje sam pročitao su imale za temu pomorstvo, bilo literarna djela, kao Robinson Kruso, Guliverova

putovanja, 20.000 milja pod morem, bilo da se radi o djelima bokeljskih historičara, **don Nika Lukovića** i drugih. Od djetinjstva sam čitao članke u *Godišnjaku* Pomorskog muzeja, najvažnijeg izvora za našu pomorsku povijest.

Ova knjiga je, kako je primijetio Jovan Martinović, jedan mozaik, nadam se harmonično, sistematski i inteligentno sklopljen, a elemente za njega su stvarali, posebno zadnjih stotinu godina, brojni historičari koji su pisali o pojedinim specifičnim temama.

No, ovu povijest su stvorile zapravo desetine hiljada pomoraca u toku 25 stoljeća, od kojih su mnogi stradali u pomorskim bitkama, sukobima sa piratima i gusarima, brodolomima, nesrećama, epidemijama i čije kosti počivaju na dnu mora i oceana i na grobljima u raznim svjetskim lukama.

Njihovo pregalaštvo i njihove žrtve su stvorile gradove i naselja, katedrale i crkve, palače i kuće, kulturne i umjetničke vrijednosti koje smo mi naslijedili, kojima se ponosimo, koje su proglašene svjetskom kulturnom baštinom, a koje privlače milione turista i do danas nam omogućavaju privredni i društveni razvoj.

Moj koncept se razlikuje od koncepta drugih autora koji su pisali radove o našem pomorstvu, po tome što sam se trudio da analiziram povijest pomorstva na ovoj obali u kontekstu jadranskog, mediteranskog i svjetskog pomorstva. Ono je, naime, od početka svoje ... ⇨

RECENZIJA MR JOVANA MARTINOVIĆA (3)

⇐...i pored poraza osvojili južne gradove Bar i Ulcinj. Tokom sljedećeg XVII stoljeća nastavljaju se borbe protiv Turaka i afričkih gusara koji su napadali na trgovački pomorski promet na Jadranu, što je izazvalo konačni izgon Turaka iz Herceg Novog i Risna i omogućilo nesmetani razvoj pomorstva svih naselja oko Zaliva, ali takođe i razvoj pomorskog školstva i širenje kulture i obrazovanja.

Značajni razvoj pomorstva nastaje u sljedećem XVIII stoljeću, kada primat preuzimaju ostala naselja u Zalivu, posebno Perast te Prčanj i Dobrota ali i manja naselja kao Bijela,

a takođe i pomorci Paštrovića. Kraj XVIII stoljeća predstavlja vrhunac zlatnog doba brodarstva na jedra. Međutim, na samom početku sljedećeg XIX stoljeća dolazi do prvog velikog udara na pomorstvo ovoga područja u vrijeme Napoleonovih ratova, kada je trgovačka flota bila desetkovana.

Tokom daljeg razvoja pomorstvo Boke Kotorske se postepeno oporavlja, ali već krajem toga perioda jedrenjaci nestaju uslijed konkurencije savremenijih i sigurnijih parobroda, tako da je početkom XX stoljeća potpuno ugašeno brodarstvo na jedra duge i okeanske... ⇨

⇐...historije međunarodna djelatnost i nije moguće razumjeti njegov razvoj u jednoj državi ili regiji ako se posmatra odvojeno od ukupnih procesa u svjetskom pomorstvu. Zato sam sva poglavlja, koja hronološki prate razvoj pomorstva od starog vijeka do danas, počinjao konciznim prikazom osnovnih trendova razvoja u svijetu, na Mediteranu i Jadranu.

Trudio sam se da prikažem u sažetoj formi razvoj osnovnih grana pomorske privrede (brodarstva, pomorske trgovine, luka, brodogradnje, ribarstva itd), kao i ratne mornarice, pomorskog školstva, pomorskih nauka, umjetnosti i kulture povezanih sa pomorstvom.

Analizirao sam s jedne strane uticaj političkih, ekonomskih, vojnih, tehnoloških, naučnih i kulturnih procesa na pomorstvo, kao i uticaj pomorstva na ukupni privredni, društveni i kulturni razvoj. Trudio sam se da objasnim veze između pomorstva na obali Crne Gore i dinamičnih historijskih procesa na teritoriji Crne Gore i Balkana.

Naravno, i pored moga truda da poštujem izvore i metode savremene historiografije, pristup je nužno subjektivan; ne postoje objektivne historije, jer ih uvijek piše čovjek. Historija nije zbirka dokumenata i podataka, već njihova interpretacija i zato se piše uvijek iznova. Trudio sam se da ne zanemarim razne stavove i mišljenja relevantnih povijesničara po raznim pitanjima, kao i da moje stavove argumentujem i potkrijepim izvorima i podacima.

Nije tačna teza da historiju pišu pobjednici; pišu je pismeni, kulturni i vrijedni. Tako smo mi na ovom prostoru imali burnu istoriju, bili izloženi opsadama, napadima, invazijama, osvajanjima, revolucijama i kontrarevolucijama, promijenili mnogo vladara i postojali u kontekstu raznih država i imperija. Bili smo i pobjednici i gubitnici u bitkama i ratovima, pretrpjeli brojne ljudske i materijalne gubitke, ali su naši preci ostavili dokumente, knjige, hronike, zapise, materijalna, umjetnička i duhovna svjedočanstva svoga postojanja i zato danas možemo rekonstruisati ovu historiju.

Najbolji primjer za to je Bokeljska mornarica koja je u toku 1.209 godina svoje povijesti preživjela slavne, dramatične i tragične događaje, više puta bila ukidana i zatim obnavljana, nadživjela brojna carstva, države, okupatore čuvajući identitet, vrijednosti i tradicije .

I pored pažljivih kontrola, korekcija i lektura, promakle su u tekstu neke greške, slovne i druge, koje ipak bitno ne utiču na njegovo razumijevanje. Tako sam, naprimjer, napisao da je **Skenderbeg Kastriot** umro 1467. godine, umjesto 1468. godine, da je **Ahmet paša Hercegović**, brat **Vlatka Kosače**, bio veliki vezir četiri umjesto pet puta, te da su kćerke **kralja Nikole** bile udate za članove dinastija **Battenberg**, **Savoja**, **Romanov** i **Obrenović**, umjesto **Karadorđević**.

Postavlja se pitanje zašto je uopšte važna historija. Sve što mi imamo danas je... ⇨

RECENZIJA MR JOVANA MARTINOVIĆA (4)

⇐...plovidbe, a preostalo samo obalno brodarstvo. Sredinom XIX vijeka, obnovljena je i drevna Bratovština pomoraca kao memorijalna organizacija pod imenom Plemenito tijelo Bokeljska mornarica.

Tokom toga perioda postojale su tijesne veze između Boke i Crne Gore i njenih vladara, koji su tek nakon oslobodilačkih ratova došli u posjed starih primorskih gradova Bara i Ulcinja, do tada pod turskom vlašću. Na tom području je Crna Gora počela da razvija sopstveno pomorstvo i uspostavila luku u Baru, a početkom XX stoljeća i prvu uskotračnu željezničku

prugu od Bara do Virpazara, ali je to prestalo izbijanjem rata i austrougarskim osvajanjem Crne Gore.

Kako je u tom istom periodu Boka Kotorska pretvorena u moćnu pomorsku bazu austrougarske flote, to su tokom prvog svjetskog rata ovdje djelovali samo ratni brodovi u kratkim operacijama na Jadranu. Pred kraj rata u Boki je izbio ustanak mornara na 40 ratnih brodova koji je vrlo brzo okončan strijeljanjem vođa i kažnjavanjem velikog broja učesnika.

U periodu između dva svjetska rata... ⇨

⇐...stvoren u daljoj i bližoj prošlosti; ekonomske, duhovne, kulturne i druge vrijednosti, politički, pravni, moralni, naučni i drugi sistemi, i to nasljeđe uslovljava bitno naše akcije danas i u budućnosti. Bez historijske memorije bi bili potpuno nemoćni, kao neko ko je zbog neke traume doživio amneziju; ne bi znali ni odakle dolazimo, ni ko smo, ni gdje idemo, ni što možemo, ni što trebamo i što ne treba da radimo.

U grčkoj kulturi jedna od devet muza, zaštitnica umjetnosti, bila je Klio, muza historije. Muze su bile kćeri vrhovnog boga Zeusa i Mnemozine, boginje pamćenja, i one su imale bitnu ulogu da ljudima objavljuju vrhunske istine. Historija je kao i poezija, teatar, muzika i druge umjetnosti i nauke, bila od bitnog značaja u prosvijetljenju ljudi, fundament civilizacije.

U početku je Klio bila boginja epske poezije, jer je prije pojave historiografije, pjesništvo prenosilo povijesnu memoriju, etičke, kulturne i duhovne vrijednosti. Sa nastankom historiografije u antičkoj Grčkoj, sa Herodotom, Tukididom i drugima, ona preuzima tu ulogu koju je zadržala do danas. Bez poznavanja historije, opšte, te posebne historije, jedna društvena zajednica je bez identiteta, bez sjećanja, bez znanja, iskustva, vrijednosti, sposobnosti da djeluje i da se razvija. To je kao kada jedan brod ne bi znao odakle dolazi, kome pripada, koja mu je namjena, kuda ide, kada bi bio bez broskog dnevnika, bez busole i nautičkih instrumenata, bez nautičkih karata.

U historiografiji Crne Gore pomorska komponenta nije dovoljno zastupljena, ona se gotovo uopšte ne izučava u školama i na fakultetima, iako je pomorstvo bilo tokom cijele povijesti bitan faktor razvoja na ovom prostoru. Stoljećima su jedini gradovi na teritoriji Crne Gore bili oni na obali, primorje je bilo i ostalo najrazvijeniji dio države, na njemu je koncentrisan najveći dio kulturnog naslijeđa a u njemu se odvija preko 90% turističkog prometa. To je posljedica upravo pomorskih aktivnosti koje su omogućile konstantne veze sa Mediteranom, Evropom i svijetom i kontinuirani razvoj. Osim toga, preko obale se i kontinentalni dio Crne Gore povezivao sa svijetom, a primorski položaj je bio i ostao najvažnija geostrateška prednost Crne Gore.

I pored malih dimenzija ove obale, zadivljujući je intenzitet pomorskih aktivnosti tokom cijele povijesti, koje su omogućile da, i pored brojnih prirodnih i historijskih nedaća, ovaj prostor ostane integralni dio mediteranske i evropske civilizacije. To je koštalo izvanrednih žrtava, ali i dalo ogromne rezultate. Na jednoj staroj kući na Prčanju uklesan je na latinskom natpis: *Navikosmo podnositi teške i bolne događaje*.

Težak život naših pomoraca i primoraca tokom stoljeća, stalna borba sa prirodnim i povijesnim stihijama, oblikovali su tvrde, jake i ponosne karaktere, spremne na žrtvu, ali i na osvetu, pa su i Bokelji, a ne samo Ulcinjani, praktikovali gusarenje, a bili su i spretni krijumčari, ali su nastavljali da uprkos... ⇐

RECENZIJA MR JOVANA MARTINOVIĆA (5)

⇐...pomorstvo u svijetu je doživjelo procvat, ali se na području Crnogorskog primorja razvijalo vrlo sporo uslijed nepostojanja dobrih željezničkih i drumskih veza sa velikim centrima u unutrašnjosti, a i ti skromni počeci uništeni su izbijanjem rata i okupacijom Jugoslavije.

Drugi svjetski rat je karakterističan po znatnim ratnim dejstvima na Atlantiku i Pacifiku, ali se dio operacija odvijao i na Mediteranu, posebno nakon iskrcavanja saveznika u Italiji, koja su dovela do sloma osovinskih snaga i završetka dugog i iscrpljujućeg rata.

Vrlo iscrpno je obrađen poslijeratni razvoj pomorstva u svijetu, na Mediteranu i Jadranu, pri čemu je posmatran razvoj brodarstva u periodu socijalističke Jugoslavije, u čemu su pomorske kompanije iz Crne Gore igrale značajnu ulogu. U posljednjim poglavljima obrađena je kriza i nestanak crnogorskog pomorskog brodarstva u periodu 1991-2006. godine, kao i pokušaji obnove trgovačke flote u nezavisnoj Crnoj Gori od 2006. do 2016. godine.

Prikazati dva i po milenija razvoja pomorstva u oblasti od prirode upućenoj na more i pomorsku privredu, uz donošenje velikog... ⇐

↳...svemu stvaraju i kulturna dobra i gaje moralne i duhovne vrijednosti.

U toku stoljeća pomorstvo ovih prostora je imalo periode kriza i prosperiteta, kojih je u zadnjih dva stoljeća bilo nekoliko. Poslije velikog procvata pomorstva u toku zadnjeg perioda mletačke vladavine u XVIII stoljeću, kada je Boka imala 400 brodova duge i velike obalne plovidbe, 300 brodova male obalne plovidbe i oko 4.000 pomorca, a Ulcinj oko 300-400 manjih brodova i oko bar 1.000 pomoraca, dakle ukupno više od 1.000 brodova i od 5.000 pomorca, došlo je do prve krize. Ona je nastala u toku Napoleonovih ratova, a druga kriza krajem XIX stoljeća kada je propalo brodarstvo na jedra zbog konkurencije parobroda, a slijedile su krize u toku prvog i drugog svjetskog rata. Poslije izuzetnog razvoja pomorstva poslije drugog svjetskog rata, kada je Crna Gora po kapacitetima flote u odnosu na stanovništvo bila na prvom mjestu u Jugoslaviji, slijedi duboka kriza 1991- 2006, kada ostajemo bez brodova, a druge pomorske aktivnosti su drastično oslabljene. U zadnjih 12 godina došlo je do oživljavanja nekih pomorskih aktivnosti (osnovana su dva broderska preduzeća sa ukupno samo četiri broda), do dinamičnog razvoja nautičkog i kruzing turizma, a dok su druge, kao luke i ribarstvo, stagnirale a brodogradnja je nestala.

Primorje ostaje i dalje najrazvijeniji dio Crne Gore, gdje su u toku najzančajnije strane investicije; i sada Crna Gora diše preko obale. U Crnoj Gori ima preko 6.000 aktivnih pomora-

ca, (po čemu je u odnosu na broj stanovnika na prvom mjestu u svijetu), od kojih više od 95% plovi na stranim kompanijama, a čiji se prihod procjenjuje na preko 200 miliona eura. I pored toga, kao i pored postojanja dvije srednje pomorske škole, dva pomorska fakulteta i više centara za obuku pomoraca, Crna Gora nema jasnu i dugoročnu pomorsku politiku, bilo da se radi o razvoju pomorske privrede, bilo o optimalnom korištenju i zaštiti mora i obale.

Moram da primijetim da, dok su u prošlosti pomorci na ovoj obali bili glavni protagonisti privrednog, društvenog i kulturnog razvoja, i pored svećenika najvažniji intelektualci, pisci i mecene, danas i pored velikog broja i velikih prihoda oni nijesu dovoljno organizovani i slabo su primjetni u društvenom i kulturnom životu. To nije posljedica samo njihovog nedovoljnog uvažavanja od strane države i preovladavanja kontinentalnog duha, već i nedostatka njihovih inicijativa, povezanosti i preduzimljivosti.

Najvažniji cilj moje knjige je da, prezentirajući bogatu historiju pomorstva, ne samo proširi svijest o značaju pomorstva i njegove historije, već da potakne odgovorne institucije države i civilnog društva i same pomorce da kreiraju tu razvojnu politiku, bez koje se ne može efikasno razvijati pomorstvo i valorizovati primorski položaj države, koji je njena najvažnija prednost, niti se može prilagoditi dinamičnim globalnim promjenama u svijetu.

(Kraj)

RECENZIJA MR JOVANA MARTINOVIĆA (6)

↳...obilja podataka iz znalački korištene literature, bio je znatan i zahtijevan zadatak za čije je uspješno rješavanje bila sposobna samo osoba iskonski povezana sa morem kroz dugu porodičnu i zavičajnu tradiciju, ali istovremeno i osoba naoružana eruditskim i enciklopedijskim poznavanjem više naučnih oblasti, kao što su opšta i vojna povijest svijeta, opšta istorija pomorstva, razvoj prosvjete, kulture i umjetnosti te, konačno, poznavanje ekonomskih kretanja tokom stoljeća, a posebno tokom posljednjih godina. Studiozna analiza velikog broja podataka, fokusiranje svih analiziranih cjelina od opštih ka posebnim te akuratno sla-

ganje definisanih cjelina poput kockica nekog minucioznog mozaika u veliku sliku razvoja jedne od primarnih djelatnosti primoraca i pomoraca naših krajeva na stranicama ovog značajnog rukopisa izvedeni su na maestralan način. To je postignuto prije svega primjenom vrlo stručnog i naučnog pristupa cjelokupnoj materiji uz upotrebu vrlo popularnog načina naracije, tako da je tekst pristupačan kako za naučne i stručne tako i za široke čitalačke krugove. Ova knjiga predstavlja najznačajniji naučni prilog izučavanju i popularisanju naše bogate pomorske prošlosti.

(Kraj)

Delegacija Svekienskog kongresa u Palati Grgurina

Delegacija Odbora za prosvjetu, nauku, kulturu i zdravlje Svekienskog kongresa NR Kine, koja je boravila u zvaničnoj posjeti Crnoj Gori, posjetila je 11. novembra Pomorski muzej Crne Gore u Kotoru. Na čelu kineske delagacije bili su predsjednik Odbora **Li Sjuejong** i ambasador NR Kine u Crnoj Gori **Liu Jin**, koji se i upisao u knjigu utisaka našeg muzeja. Kroz Muzej ih je vodio vodič **Ivica Biskupović**, a u ime muzeja pozdravio ga je kustos **Ilija Mlinarević**.

Posjeta direktora Istorijskog arhiva Vatikana

Tokom radne posjete Crnoj Gori direktor Istorijskog arhiva Vatikana, **prof. dr Johan Iks (Ickx)** posjetio je 28. novembra naš muzej u pratnji direktora Muzeja Andra Radulovića. Gospodin Iks se nakon posjete upisao u knjigu utisaka našeg muzeja. U Kotoru je, u pratnji **don Antona Belana**, generalnog vikara Kotorske biskupije, posjetio katedralu Sv. Tripuna i obišao drevno jezgro našeg grada. Tokom posjete profesora Iksa Cetinju dogovoreni su konkretni oblici saradnje arhivskih institucija dvije države.

Zvaničnici gradova u našem muzeju

Gradonačelnici dva grada u Srbiji **Jugoslav Stajkovac** (Aleksandrovac), **Ninioslav Erić** (Čuprija) i vd direktora JKP Gornji Milanovac **Ivan Lazić** obišli su 21. novembra naš muzej. Nakon njih Pomorski muzej posjetili su **Petr Merinsky**, gradonačelnik Prerova (Češka) i **Nađ Šandor**, zamenik gradonačelnika Segedina (Mađarska), dva grada sa kojima Kotor ima bratske odnose.

Zvaničnici gradova iz Srbije

Zvaničnici gradova Segedina i Prerova

Priprema izložbe u Monaku

Povodom organizovanja izložbe o Bokeljskoj mornarici u Monaku iduće godine, u biblioteci našeg muzeja 29. novembra je održan zajednički sastanak predstavnika Kotorske Biskupije (**don Anton Belan**), Istorijskog arhiva Kotor (**Snežana Pejović**, **Joško Katelan**), Bokeljske mornarice Kotor (**prof. dr Antun Sbutega**), Muzeja Grada Perasta (**Dragana Lalošević**), Opštine Kotor (**Barbara Pajić**), Ministarstva kulture Crne Gore (**Milica Nikolić**), i Pomorskog muzeja (**Andro Radulović**, **Radojka Abramović** i **Slavko Dabinović**).

POMORSTVO U KOTORU DANAS

U novembru je u Kotor pojedinačno dolazilo 13 kruzera koji su u naš grad uplovili ukupno 24 puta i pritom u Luci Kotor ostvarili 27 boravišnih dana. Prvi put su u drevni Kotor dolazili kruzeri **Celebrity Eclipse** (16.) dužine 317 metara i 36 metara širok. Kruzer pripada kompaniji *Royal Caribbean Cruises Ltd.* a operater broda je kompanija *Celebrity Cruises*. Ovaj megakruzer je izgrađen 2010. godine i njegova gradnja je koštala 750 miliona dolara. To je sestriški brod sa kruzerima **Celebrity Solstice**, **Celebrity Equinox** i **Celebrity Silhouette** koji su prethodnih godina već dolazili u Kotor.

Brodovi u Kotoru u novembru

Artania (11. i 18.), **Artemis** (19/20.), **Athena** (11/12 i 25/26.), **Celebrity Eclipse** (16.), **Costa Luminosa** (1, 8, 15, 22. i 29.), **Costa Riviera** (6.), **MSC Sinfonia** (1.), **Nautica** (3. i 11.), **Pacific Princess** (2, 19. i 26.), **Rhapsody of the Seas** (11. i 26.), **Riviera** (4.), **Viking Sky** (1.), **Viking Sun** (5. i 11.).

SASTANAK SA PREDSTAVNICIMA UDRUŽENJA POMORACA CRNE GORE. Na inicijativu Bokeljske mornarice Kotor u Domu Mornarice u Kotoru je 26. novembra održan sastanak sa predstavnicima Udruženja pomoraca Crne Gore. Na sastanku su učestvovali admiral Antun Sbutega, viceadmiral Ilija Radović, predsjednik Odbora Mornarice za pomorske tradicije Saša Milošević, kao i predstavnici Udruženja pomorskih kapetana Crne Gore i Unije pomoraca Crne Gore **Mario Pilastro, Janko Milutin, Josip Franović, Nikola Petronović, Željko Marković, Nikola Frangelli, Vlado Vučetić** i **Mladen Nikolić**.

Konstatovano je da je saradnja Udruženja pomoraca u Crnoj Gori sa Bokeljskom mornaricom Kotor, koja je inicirana na zajedničkom sastanku prije godinu dana, već dala značajne rezultate.

Ukazano je takođe na brojne probleme pomorstva i pomoraca i zaključeno da Crna Gora, i pored izuzetne pomorske tradicije njene obale i što je njen primorski položaj njena najvažnija geostrateška i ekonomska prednost, što ima veliki broj pomoraca koji ostvaruju ogroman prihod i ima dva pomorska fakulteta i dvije srednje pomorske škole, nema pomorsku politiku i strategiju razvoja pomorstva u svim njegovim dimenzijama.

Na skupu su donijeti sljedeći zaključci:

- unaprijediti saradnju Unije pomoraca, Udruženja pomorskih kapetana, Bokeljske mornarice i svih institucija koje se bave pomorstvom, te povećati broj članova Unije i Udruženja koji je mali;
- pokrenuti stručni časopis iz pomorstva;
- pokrenuti inicijativu za osnivanje Instituta za

pomorstvo;

- pokrenuti inicijativu da poslije višegodišnje pauze počne da se ponovno objavljuje Zbornik Pomorskog fakulteta;
- organizovati okrugli sto o problematici pomorstva Crne Gore;
- pokrenuti izdavanje stručnih knjiga iz pomorstva.

U OPŠTINI KOTOR PRIREĐEN PRIJEM ZA BOKELJSKU MORNARICU:

Prijem Bokeljske mornarice Kotor kod gradonačelnika Kotora Vladimira Jokića priređen je 29. novembra ujutro. Prijem koji se tradicionalno priređuje svake godine 21. novembra na Dan Opštine, ove godine zbog kvara na električnim instalacijama u upravnoj zgradi Opštine nije mogao biti održan tog dana. Ove godine nije bilo ni nastupa Mornarice 21. novembra.

Predstavnike Bokeljske mornarice, admirala **prof. dr Antuna Sbutegu**, viceadmirala **Iliju Radovića**, predsjednika Upravnog odbora **Aleksandra Dendera**, potpredsjednika **Branimira Maslovara** i sekretara **Antuna Vukičevića**, primili su tim povodom gradonačelnik Vladimir Jokić i predsjednica Skupštine opštine **Dragica Perović**.

UČEŠĆE NA SVEČANOJ PROSLAVI DANA OPŠTINE TIVAT:

Bokeljska mornarica Kotor je 21. novembra učestvovala u svečanoj proslavi Dana Opštine Tivat. Proslava je počela u 9:30 sati ispred Radničkog doma *Gracija Petković* postrojanjem odreda, po ustaljenom scenariju nastupa Bokeljske mornarice, zatim nastavljena predajom državne zastave ispred zgrade Opštine Tivat barjaktaru Mornarice **Graciji Nikoliću**, i završena kolom Bokeljske mornarice na gradskoj rivi Pine.

Nava *Favorita* plovi pred Smirnom (Izmir – Turska); 1. juna 1850. g;
Gvaš i tuš na kartonu, 61 x 45 cm, Rafaele Korsini; Zapovjednici Božo Matković, koji je zapovijedao brodom 1850. godine. Brodom je zapovijedao i dobrotski kapetan Đuro Milošević.